

מסכת נדרים

פרק חמישי השותפין

דפים מ"ה-מ"ו

דריסת הרגל של השותפים בחצר כשהם מודרים הנאה זה מזה

נחלקו חכמים ורבי אליעזר בן יעקב בדין שנים שהיו שותפים בחצר אחת, והיו מודרים הנאה זה מזה. לדעת חכמים, שניהם אסורים להיכנס לחצר, [אפילו לדריסת הרגל בעלמא, כי ויתור אסור במודר הנאה]. ולדעת רבי אליעזר בן יעקב, [אף שסתם מודר אסור להיכנס לחצר חבירו אף לדריסת הרגל, משום שיתור אסור במודר הנאה], שותפים אלו מותרים הם להיכנס לחצר השותפות, שכל אחד נכנס לתוך שלו, ולא לתוך של חבירו.

ובמסכת בבא קמא ביארנו, שנחלקו חכמים אלו אם יש ברירה או לא, ולכאורה כך הוא ביאור מחלוקתם. לדעת רבי אליעזר בן יעקב יש ברירה, כלומר, אף שמתחילה, כשקנו את החצר לצורך שניהם, לא היה ידוע מתי ישתמש בה כל אחד, לומר החצר תהא קנויה לו לאותה שעה שיהא צריך לה, אף על פי כן, כשכל אחד משתמש בחצר לאחר זמן, מתברר שלאותה שעה היא קנויה לו, ונמצא שכל שעה שאחד מהם משתמש בחצר, בשלו הוא משתמש, ולא בשל חבירו. ולדעת חכמים, אין ברירה, כלומר, אין אומרים, שלאחר זמן, כשכל אחד משתמש בחצר מתברר שהיא שלו, ואם כן, כשכל אחד משתמש בחצר, הוא משתמש גם בשל חבירו, ולכן כשהם מודרים הנאה זה מזה הם אסורים להיכנס לחצר.

ותמה ה"ר"ן על דברי חכמים, הלא אף אם אין ברירה מתי החצר קנויה לכל אחד, מכל מקום, מאחר שהם שותפים בחצר, ולכל אחד יש זכות גמורה להשתמש בה כל שעה שירצה, היאך חבירו יכול לאסור עליו זכותו שלו. ואפילו כשכל אחד אסר עצמו ליהנות מחבירו, למה יאסר להשתמש בחצר, הרי מאחר שלכל אחד יש זכות להשתמש בה, ואין חבירו יכול לעכב עליו, כשהוא משתמש בה, משלו הוא נהנה, ולא משל חבירו.

ולפיכך ביאר ה"ר"ן סברת חכמים, שמאחר שאי אפשר לומר שכל החצר קנויה לכל אחד מהם קנין הגוף לעולם, שכן אם היא של זה אינה של חבירו, וגם אי אפשר שהיא קנויה כולה לכל אחד מהם בשעה שמשתמש בה, כי אין ברירה, על כרחך רק חצי חצר קנויה לכל אחד קנין הגוף לעולם, וחציה השני אינו שלו, אבל משועבד לו, להשתמש בו כשירצה. ומאחר שכן הוא הקנין, ואין לכל אחד בחצר אלא חצי בגופה, וחצי של שעבוד, כשהאחד נאסר בהנאת חבירו, הקונם מפיקע את השעבוד שיש לו על חבירו בחצר, שכן קונמות מפיקעים מידי שעבוד, כפי שיתבאר בעה"י בסוף המסכת, ומאחר שפקע שעבודו בשל חבירו, ואסור הוא להנות משל חבירו, לא יוכל להיכנס בחצר בחלק חבירו^א, ומאחר שאין ידוע איזהו חלק חבירו, כי אין ברירה, לא יוכל להיכנס בכל

^א ומכאן נראה לי ראייה ברורה, דמשכיר יכול לאסור ביתו על השוכר, אף על פי שנחלקו בו הראשונים, וכמו שנכתוב לפנינו בסייעתא דשמיא. אף על גב דמשכיר מדינא לא מצי לעכובי

החצר^ב. ובהמשך יתברר עוד בעה"י חילוק בין ברירה זו לשאר דין ברירה שבכל השי"ס. ובתחילת סוגייתנו נסתפקנו, האם באמת טעמם של חכמים, משום שאין ברירה, ולכן שניהם אסורים להיכנס לחצר, בין כשכל אחד אסר את עצמו, ובין כשכל אחד נאסר על ידי חבירו, כי בכל אופן אסור לכל אחד להנות משל חבירו, וכשהוא נכנס לחצר, הוא נחשב כנהנה משל חבירו. או שבאמת גם חכמים מודים, שיש ברירה, ומעיקר הדין שניהם מותרים להיכנס לחצר, כי כל אחד נכנס בשל עצמו, אלא כשכל אחד אסר את עצמו, קנסו אותו חכמים שלא יכנס לחצר, אבל כשכל אחד נאסר על ידי חבירו, מאחר שכל אחד אנוס במה שחבירו אסר עליו את החצר, אין לקנסו, ושניהם מותרים להיכנס לחצר, כדעת רבי אליעזר בן יעקב, משום שכל אחד נחשב כנכנס בשל עצמו. ולא נפשט הספק הזה בגמרא^ג.

ולדברי רבה אמר זעירי, מחלוקת חכמים ורבי אליעזר בן יעקב היא בדין ברירה, כמבואר במסכת בבא קמא. אלא שלדבריו, מחלוקתם היא דווקא בחצר שיש בה דין חלוקה, [כלומר שיש בה כשיעור לחלוק, ויהא בכל חלק שיעור חצר, שבחצר זו יכולים לכפות זה את זה לחלוק את החצר], שדווקא בחצר זו דעת חכמים, שאין ברירה, לומר, כל שעה שמשתמש בה אחד מהם, מתברר ששלו היא לאותה שעה, כי מאחר שמתחילה כשקנו היתה עומדת לחלוקה, ואפשר שתחלק וכלל לא ישתמש כל אחד בכולה, כשלבסוף לא חלקו מיד, ונשתמש האחד בכולה, אין אומרים, שנתברר שכולה שלו. ודעת רבי אליעזר בן יעקב, מאחר שמתחילה על דעת כן קנו, שעד החלוקה ישתמשו בה יחד, כשכל אחד משתמש, מתברר שבשלו הוא משתמש. וכל זה בחצר שיש בה דין חלוקה ואפשר שתחלק, אבל בחצר שאין בה דין חלוקה, מאחר שמתחילה על דעת כן קנו, שלעולם תהא של שניהם להשתמש בה כל אחד כשיצטרך, אין זה כשאר ברירה, שרוב הדבר עדיין אינו מבורר, שכן בזה רוב הדבר מבורר, שבוודאי עומדת היא כולה לתשמיש שניהם, ורק מקצת הדבר אינו מבורר, מתי ישתמש בה כל אחד, וכשרוב הדבר כבר מבורר, ומקצתו אינו מבורר, מודים חכמים שיש ברירה, וכל המשתמש, בשלו משתמש, ושניהם מותרים להיכנס לחצר.

אולם רב יוסף הקשה על כך, שכן מבואר בהמשך הפרק, שהמודרים הנאה זה מזה אסורים בדבר של אותה העיר, ובכלל זה בית כנסת, ובית כנסת הוא דבר שאין בו דין חלוקה, ואם כן מבואר, שגם בדבר שאין בו דין חלוקה, לכל

לאידך, אפילו הכי, מצי אסר ליה בקונם, משום דקונמות מפיקעין מידי שעבוד. ומשכיר נמי בקונם מפיקע מידי שעבוד השוכר, אפילו היכא שהקדים השוכר דמי שכירותו למשכיר. אף על פי שיש שאין סוברין כן, כמו שנכתוב לפנינו בסייעתא דשמיא. דהא הכא אין שותף צריך ליתן דמים לחבירו, ואפילו הכי מצי אסר ליה אידך לרבנן, מטעמא דכתיבנא, דהא בהדירו זה את זה בעיא ולא איפשיטא היא בגמרא, כן נראה לי. ולפנינו נאריך בדין זה בסייעתא דשמיא. [ר"ן].

^ב ורבי אליעזר בן יעקב פליג עלייהו, משום דסבירא ליה דיש ברירה, ומשום הכי אמרינן, דכל שעה ושעה שנכנס לחצר, בדנפשיה קא עייל, וגוף החצר קנויה לו לגמרי לאותו תשמיש, שאינו משתמש בה מקנין שעבוד אלא מקנין הגוף, שכל שאני יכול לומר שיש לכל אחד קנין הגוף, אין ראוי לומר שהיא קנין שעבוד, שאין נקרא קנין שעבוד מה שהוא עומד כן לעולם בעל כרחו של כל אחד מהם. ורבנן נמי לא דיני ליה קנין שעבוד, אלא מפני שאי אפשר להם לדון קנין הגוף, דאין ברירה. [ר"ן].

^ג ואם תאמר, וליפשוט ליה מדתנן לקמן, הריני עליך חרם ואת עלי, שניהם מותרים בדבר של עולי בבל, ואסורים בדבר של אותה העיר, ואיזה דבר של אותה העיר, הרחבה והמרחץ ובית הכנסת, אלמא אפילו בהדירו פליגי. תירץ הרב רבי יונה ז"ל, דהתם היינו טעמא, משום דאף על גב דמודר אניס, כיון דנודר לא אניס, ואסור, שניהם אסורים, דאי שרית מודר, לא ציית נודר, ומשום הכי לא פלוג רבנן. [ר"ן].

הפחות דעת חכמים, שהם אסורים, ואין ברירה, לומר, כל אחד נכנס בשלו.

ולפיכך אמר רב יוסף אמר זעירי להיפך, שמחלוקת חכמים ורבי אליעזר בן יעקב היא דווקא בחצר שאין בה דין חלוקה, [כלומר שאין בה כשיעור שתחלק, ויהא בה לכל אחד שיעור חצר, שבחצר זו אינם יכולים לכפות זה את זה לחלוק את החצר], ודווקא בחצר זו, שאין בה דין חלוקה, אמר רבי אליעזר בן יעקב, מאחר שאי אפשר לאחד מהשותפים לעכב את חבירו מלהשתמש בה לעולם ולא לכופו לחלוק, מתחילה על דעת כן קנו אותה, שלעולם תהא קנויה קנין הגוף לכל אחד בזמן שיהא משתמש בה, ואין זה כשאר ברירה, שכן רוב הדבר מבורר, כי בוודאי עומדת היא כולה לתשמיש שניהם, ורק מקצת הדבר אינו מבורר, מתי ישתמש בה כל אחד, בזו בלבד אמר רבי אליעזר בן יעקב יש ברירה, וכל המשתמש, בשלו משתמש, ולפיכך גם כשנדרו הנאה זה מזה, שניהם מותרים להיכנס לחצר. וחכמים חולקים ואומרים, שגם בזו אין ברירה. אבל בחצר שיש בה דין חלוקה, הכל מודים שאין ברירה, לומר כל שעה משתמש בה אחד מהם, מתברר ששלו היא לאותה שעה, כי מאחר שמתחילה כשקנו היתה עומדת לחלוקה, ואפשר שתחלק, וכלל לא ישתמש כל אחד בכולה, כשלבסוף לא חלקו מיד, ונשתמש האחד בכולה, אין אומרים, שנתברר שכולה שלו, ולדברי הכל אם היו מודרים הנאה זה מזה, שניהם אסורים להיכנס לחצר.

וכתב הרשב"א, שכשהיו שנים שותפים בחצר שיש בה דין חלוקה מודרים הנאה זה מזה, לא רק קודם החלוקה שניהם אסורים להיכנס לחצר, אלא אף אחר החלוקה, שניהם אסורים להיכנס לכל החצר. ואין לומר מאחר שחלקו נתברר שכל אחד נטל את חלקו ומותר בו, שהרי לומר זאת אנו צריכים לברירה והלכה שבאיסור תורה אין לסמוך על הברירה להתיר.^א

אבל הרמב"ם ז"ל כתב, שכשהיו שנים שותפים בחצר, אם יש בה דין חלוקה, הרי אלו אסורים ליכנס בה עד שיחלוקו, ויכנס כל אחד ואחד לחלקו, אבל לאחר חלוקה כל אחד מותר בחלקו. וביאר הר"ן טעמו שאף שהלכה היא שאין סומכים על הברירה אף על פי כן אנו סהדי שעל מנת כן נשתתפו שלא יוכל האחד לאסור על חבירו מה שיטול אחר החלוקה שאם כן הרי הוא כאוסר נכסי חבירו על חבירו.

ואמרו רב הונא ורבי אלעזר, שהלכה כרבי אליעזר בן יעקב, שהשותפים שנדרו הנאה זה מזה מותרים להיכנס בחצר.

ויש להקשות, מאחר שמחלוקת רבי אליעזר בן יעקב וחכמים היא בדין ברירה, כמבואר במסכת בבא קמא, היאך פסקו רב הונא ורבי אלעזר כרבי אליעזר בן יעקב, והלא מסקנת הגמרא במסכת ביצה, שהלכה כרבי אושעיא, שבדיני תורה אין סומכים על הברירה, ורק בדיני מדברי חכמים, סומכים על הברירה.

א. ותיירץ רבינו תם, שכשפסקו כאן הלכה כרבי אליעזר בן יעקב, ששותפים המודרים הנאה מותרים להיכנס לחצר, לא מטעמו פסקו כן. שהוא הוצרך לברירה כדי להתירם להיכנס לחצר, כי דעתו שויתור אסור במודר הנאה. אולם ההלכה היא שויתור מותר במודר הנאה, ולפיכך אף על פי שבדיני תורה אין ברירה, וכל אחד נכנס בשל חבירו,

^א וכי תימא, מכל מקום הא קיימא לן כשמואל, דאמר, האחיך שחלקו לקוחות הו, והרי זה כאילו לקחה ממנו. ליתא, דאפילו לקחה ממנו אסורה, כדאמרין לעיל גבי ככרי עליך, דאף על גב דיהביה ניהליה במתנה, כל היכא דלא אפסקיה אחר, אסור, ומכירה הרי היא כמתנה, וכדתנן, קונם ביתך שאני נכנס שדך שאני לוקח, מת או מכרו לאחר, מותר, הא מכרו לו, אפילו באומר קונם ביתך שאני נכנס אסור. [ר"ן].

מותר להם להיכנס לחצר, שאין זו אלא דריסת הרגל, וויתור מותר במודר הנאה.^ב ולפי פירוש רבינו תם (א) לא רק בחצר שאין בה דין חלוקה מותרים להיכנס לחצר, אלא אף בזו שיש בה דין חלוקה. (ב) וכל זה כשנדרו הנאה סתם, אבל אם נדרו בפירוש גם מדריסת הרגל, שניהם אסורים להיכנס לחצר.

ב. ורבינו יצחק תירץ, שההלכה היא שאף בדיני תורה סומכים על הברירה, כמבואר בסוגייתנו. ובמסכת ביצה לא פסקו הלכה כרבי אושעיא, אלא לענין זה שבדיני חכמים סומכים על הברירה, ולא במה שאמר שבדיני תורה אין סומכים על הברירה.^ג

ג. והרב רבינו משה ז"ל כתב בהלכותיו, שיש חילוק בין ענין ברירה של סוגייתנו, [שסומכים עליה גם בדיני תורה], לבין ענין ברירה האמור בשאר מקומות, [שאינן סומכים עליה אלא בדיני מדברי חכמים]. ענין ברירה האמור בשאר מקומות הוא, שאנו באים לסמוך על מה שיתברר לאחר זמן, לומר, על פיו יתקיים למפרע הדבר שנעשה כבר קודם לכן, ולענין זה אמרו, שאין לסמוך על הברירה למפרע, אלא בדברים מדיני חכמים. אבל ענין ברירה האמור בסוגייתנו, אין אנו באים לסמוך על מה שיתברר לבסוף, לקיים מה שנעשה כבר קודם לכן, אלא לברר מה שעכשיו, שבכל שעה שאחד מהם משתמש בחצר, אנו אומרים עכשיו זכה בה, ואין אנו אומרים זכה בה כבר קודם לכן.^ד

ד. והר"ן כתב, שענין ברירה של סוגייתנו הוא כענין ברירה האמור בשאר מקומות, שאנו סומכים על מה שיתברר לבסוף, לומר, על פיו יתקיים הדבר שנעשה כבר קודם לכן. אלא שבכל זאת בסוגייתנו יש לסמוך על הברירה יותר משאר מקומות. שבשאר מקומות הדבר אינו מבורר מתחילתו כלל, ואנו צריכים לסמוך בכל על מה שיתברר לאחר זמן, וזוהו פסקו הלכה במסכת ביצה, שאין לסמוך על הברירה בדיני תורה, כי אין ראוי שיחול הדבר על הספק. אבל בסוגייתנו רוב הדבר כבר מבורר מתחילה, ורק למיעוטו אנו צריכים לסמוך על מה שיתברר לאחר זמן, שכן השותפים בחצר שאין בה דין חלוקה, הדבר מבורר מתחילה, ששניהם ישתמשו בכל החצר כל אחד בזמנו, ולא יחלקוה ליטול כל אחד חלק ממנה, ורק זאת אין אנו יודעים מתחילה, מתי ישתמש כל אחד בחצר, ומאחר שרק למיעוט הדבר אנו צריכים לברירה, הלכה היא שיש לסמוך עליה, שאין המיעוט המסופק מתחילתו, ומתברר לאחר מכאן, מעכב את הרוב שהיה ברוו מתחלתו.

^ב ורבינו יצחק ז"ל לא נראה לו דבריו, דלא מסתברא לדחות כמה סתמות שנסתמו במכילתין, כמאן דאמר ויתור אסור במודר הנאה, וכולהו פירקין דלעיל כוותיה אויל. [ר"ן].

^ג וראה לדבר, מדתנן בתמורה בפרק כל הפסולין, גבי מחיר כלב, וכן שני שותפין, אחד נטל עשרה טלאים, ואחד נטל תשעה טלאים וכלב אחד, שעם הכלב כולן מותרין, שכנגד הכלב כולן אסורין, ואקשינן עלה בגמרא, ונשקול חד כנגד כלב, ולשתרו אינך, אלמא אפילו בדאורייתא יש ברירה. [] ולא מחזור, דודאי בדאורייתא אין ברירה, דהא קיימא לן כשמואל דאמר, האחיך שחלקו לקוחות הו, ומחזירין [זה לזה ביובל], וכדפסק רב נחמן כוותיה בפרק השולח, וטעמא דשמואל משום דקסבר אין ברירה ... וההיא דתמורה לא קשיא, דלאו אליבא דהלכתא פריך, אלא אליבא דמאן דאמר בדאורייתא יש ברירה, ובדרך אי אמרת בשלמא קא נסיב לה ודכותיה בהשי"ש טובא. [ר"ן].

^ד דחצר שאין בה דין חלוקה הוא, וכל חד משתמש בכולה, וכיון דשותפין נינהו, כי האי גוונא הוי תשמישתייהו, מהשתא אמרינן כמאן דעייל בדנפשיה הוא, ולא משתמש בדחבריה, שאם תאסור עליו, נמצא זה מוציא אותו מחצירו, ואין אדם אוסר נכסי חבירו על בעליון ... תדע דהא מיבעיא בעיא לה הכא בהדירו, דלמא אפילו רבנן מודו ליה לרבי אליעזר בן יעקב, משום דכאונסיס דמו, ולא כל כמיניה דאסר נכסי חבירו עליו זה לשונו ז"ל. [] ואינו נוה לי, דאם איתא מאי לישנא דאין ברירה ויש ברירה דאמרין התם בפרק הפרה, הרי אין טעמו של רבי אליעזר בן יעקב משום יש ברירה כלל, אלא מפני שאתה אומר שמשעה ראשונה, כל החצר קנוי לכל אחד מהם. [ר"ן].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 37
מסכת נדרים מ"ה – מ"ח

דף מ"ו

ודין זה אמור באופן שהאסור אסר את עצמו, וגרם לעצמו את האיסור, אבל כשחבירו אסר עליו, אין לכפות את הנאסר למכור חלקו, שהרי הוא אנוס במה שהוא אסור.

וכתב הר"ן, שבאופן הזה, שהאחד אסר את חבירו, גם את האוסר אין לכפות למכור חלקו, אף על פי שהוא גרם את האיסור, שאין כופים אדם למכור נכסיו משום שאסרם על חבירו, ורק את האוסר נכסי חבירו על עצמו, ראוי לכפות למכור, שכן מה הנאה יש לו לאסור נכסי חבירו על עצמו, ויש לחוש שמא הוא עצמו יכשל באיסור.

אולם הרב רבינו משה בר מיימון ז"ל כתב, שבאופן הזה, שהאחד אסר חלקו על חבירו, כופים את המדיר למכור את חלקו. אולם הר"ן תמה עליו שכן אף על פי שזה הוא דרך הירושלמי, אין זה דרך הגמרא שלנו. וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל.

וכתב הר"ן, שיש אופן שגם לדעתו כופים את המדיר למכור את חלקו, וזאת כשהרגיל לעשות כן, כמו ששינו בתוספתא, היה אחד מהם רגיל להדיר הנאה על חלקו, כופים את הרגיל למכור חלקו. ומפרש בירושלמי שבשתי פעמים עושה כן נחשב רגיל לעשות, וכופים אותו למכור חלקו.

דריסת הרגל של אחד מהשוק בחצר שותפים שהוא מודר הנאה מאחד מהם

לדעת חכמים, מי שהיה מודר הנאה מחבירו, אסור לו להיכנס לחצרו, לא רק כשהחצר של המדיר לבדו, אלא גם כשהיא של המדיר ושל אדם נוסף בשותפות, שהרי לדעת חכמים, אין ברירה, ואם כן המודר נכנס גם לחלק האסור לו, ואינו יכול לומר, נכנס אני רק לחלק שאני מותר בו. ודין זה פשוט הוא, שהרי אם לשותף עצמו, יש לו חלק בחצר, אסור לו להיכנס בה כשהוא מודר מחלקה השני, כל שכן שלאדם אחר, שאין לו חלק בה כלל, יהיה אסור להיכנס בה, מחמת החלק הנאסר.²

ורבי אליעזר בן יעקב אומר, יש ברירה, ויכול המודר לומר למדיר, נכנס אני בחלק חבירך, ואיני נכנס לתוך שלך.

וכתב הרשב"א ז"ל, שאינו מותר להיכנס לחצר אלא רק כשהוא נכנס לצורך השותף שהוא מותר בו, בין שהוא צריך לשותף, או השותף צריך לו, לפי שהחצר קנוי לכל אחד מהשותפים, ולכל מי שצריך להם, אבל אסור לו להיכנס לחצר שלא לצורך

באוסר נכסיו על עצמו, מהך טעמא גופא, אין כופין אותו למכור, דדוקא בשותפין שנדר אחד מהם הוא שכופין. [] ואפילו לרבי אליעזר בן יעקב נמי, דשרי ליכנס לחצר, כופין אותו למכור, דלדידיה נמי איכא למיחש, שמתוך שרואה את חברו מעמיד ריחים ותנור, והוא אינו רשאי, יתקנא בו, ויבא לעשות כן. [] וכי תימא בשלמא לרבנן דאסרי ליה אפילו בדריסת הרגל, איכא טעמא דשמא יתקנא, לפי שהוא אסור בדריסת הרגל, וחבירו מותר, ואין בידו למחות, אבל לרבי אליעזר בן יעקב, מאי איכפת ליה בדריסת הרגל, איחור נמי שרי, ואי מקנא בחבריה בהעמדת ריחים, ליעכב עליה, דהא כי האי גוונא שותפין יכולין לעכב. איכא למימר, דכיון דהשותפין כי האי גוונא לא קפדי, זילא ביה מילתא לעכובי, דהא הך סיפא בנדרו זה מזה אוקימנא לה בגמרא, וכיון שחבירו לא גרם לו איסור, אלא הוא עצמו גרם שנדר, למה יעכב חבירו מדבר שאין השותפין מקפדין בו, הילכך לעכובי כסיפא ליה מילתא, ומתוך שחבירו מעמיד ריחים, יתקנא בו לומר אעשה כן גם אני. [ר"ן].

² הך בבא לא תנא לה משום תנא קמא דלדידיה פשיטא אם על חבירו יכול לעכב על אחד מן השוק צריכא למימר ... ולפנינו תראה דעתי, דאפילו לרבנותא דרבנן תנא ליה. [ר"ן] ... ולפיכך אני אומר, דכי תנן ... היה אחד מן השוק מודר מאחד מהם הנאה, לא יכנס לחצר ... לרבנותא דרבנן נמי נקטיה, דסלקא דעתך אמינא, נהי דקסברי רבנן דשותף מצי אסר אחבריה, הני מילי משום דמפקע מיניה קנין שעבוד, וכדכתבינא לעיל, אבל לאחד מן השוק לא מצי אסר הך חצר שאין בה דין חלוקה, דמצי אמר ליה, כיון דשעבוד חבירך עדיין נשאר אצלו, לתוך שלו אני נכנס ולא לתוך שלך, קא משמע לן דכיון דהך מדיר מצי קני ליה בהא חצר קנין גוף ופירות, לא כל הימנו. [ר"ן להלן].

העמדת דברים קבועים של השותפים בחצר כשהם מודרים הנאה זה מזה הכל מודים, ששנים שהיו שותפים בחצר, והיו מודרים הנאה זה מזה, אסורים שניהם להעמיד בחצר דברים קבועים, כמו ריחים, ותנור, ולגדל בה תרנגולים.

הטעם לכך, כי הדין הוא, ששותפים יכולים לעכב זה על זה מלעשות בחצר תשמישים קבועים כאלו, ואם כן, אף שדרך השותפים שלא להקפיד על כך, ולוותר זה לזה, מכל מקום דעת משנתנו, שהוויתור אסור במודר הנאה, ואם כן, כשהם אסורים בהנאה זה מזה, אסורים הם להשתמש בחצר תשמישים אלו הנצרכים לויתור ממי שאסורים בהנאתו.

ולא שייך להתיר מטעם ברירה, כי מאחר שביד כל אחד לעכב על חבירו, אם אינו מעכב עליו, נמצא מהנהו.

דריסת הרגל של שותף בחצר כשהוא לבדו מודר הנאה מחבירו

נתבאר, שנחלקו חכמים ורבי אליעזר בן יעקב בדין שני שותפים בחצר, כשהם מודרים הנאה זה מזה. לדעת חכמים, שניהם אסורים להיכנס לחצר, משום שכל שנכנס בה, נהנה מחצר השייכת גם לחבירו. ולדעת רבי אליעזר בן יעקב, שניהם מותרים להיכנס לחצר, שכל אחד נכנס בשלו.

ומבואר במשנתנו שכן הדין גם כשהיה רק אחד מהשותפים מודר הנאה מחבירו. לדעת חכמים, המודר אסור להיכנס לחצר, משום שכשהוא נכנס בה, הוא נהנה מחצר השייכת גם לחבירו. ולדעת רבי אליעזר בן יעקב, המודר מותר להיכנס לחצר, משום שהוא נכנס בשלו.³

והנה לעיל נתבאר, שבתחילת הסוגיה נסתפקו, אם טעמם של חכמים הוא משום שאין ברירה, ונמצא כל אחד נהנה משל חבירו, או שמודים הם שיש ברירה, וכל אחד נהנה משל עצמו, אבל קנסו אותם חכמים שלא יכנסו בחצר, על שאסרו עצמם בהנאה.

והנה לשון המשנה הוא, "היה אחד מודר הנאה מחבירו", ומשמע מזה, שחבירו הדירו הנאה, ולא הוא הדיר עצמו, ואם כן מבואר, שגם באופן הזה אסרו אותו חכמים, אף על פי שהוא אנוס באיסור ולא אסר עצמו, ומכאן רצו להוכיח, שטעמם של חכמים משום שאין ברירה, ולא משום קנס.

ודחו זאת ואמרו, שכוונת המשנה הוא, "היה אחד מהם נדור הנאה מחבירו", כלומר אסר עצמו.

אמנם באופן הזה, מאחר שרק אחד מודר הנאה מחבירו, והוא לבדו אסור להיכנס בחצר, וחבירו מותר, חששו חכמים, שמא יתקנא האסור במותר, ויבוא אף הוא להיכנס בחצר באיסור, ולפיכך תקנו לכפות את הנודר למכור את חלקו.²

² הך בבא לא אצטריכא, לא לרבנן, ולא לרבי אליעזר בן יעקב בן יעקב, דבין למר ובין למר, מה לי נדרו שניהם, מה לי נדר אחד מהם. אלא משום סיפא נקטא. [ר"ן].

³ אבל כשנדרו הנאה זה מזה, דשניהם אסורין, לא חיישין, דכל חד וחד מזדהר באסוריה. [] וכן

המבואר בסוגייתנו שהמודר הנאה בסתם אינו נאסר במה שהשכיר המדיר².

ב. ורבינו תם ז"ל תירץ, שהאופן שבו **משכיר יכול לאסור את הדבר על השוכר**, הוא, **כשמקדישו הקדש גבוה**, או **אוסר הדבר בקונם כללי** הדומה להקדש, **השקדש וקונם כללי מפיקים מידי שעבוד**, ועל ידם פוקע שעבוד השוכר בדבר, והוא עצמו נאסר בו, [וזהו המבואר במסכת ערכין, שהמשכיר אוסר ביתו על השוכר על ידי שמקדישו]. **אבל כשהמשכיר בא לאסור הדבר בקונם פרטי על השוכר**, חזקו **חכמים את שעבודו של שוכר**, ואין **הקונם מפיק אותו**, ולפיכך אינו נאסר, [וזהו המבואר בסוגייתנו, שהמודר הנאה מהמשכיר, אינו נאסר במה שהשכיר]. וכן הורה רבינו תם ז"ל.

ג. ואחרים תירצו, שכל זמן שהשוכר לא שילם שכירותו, מאחר שיכול המשכיר להקדיש את הבית, לכל הפחות לענין זה, שמעתה יתחייב השוכר לשלם השכירות להקדש, לפיכך חל ההקדש, ומאחר שחל, חל לגמרי, והשוכר נאסר לגור בו, [ובאופן הזה אמרו במסכת ערכין, שהמשכיר אוסר ביתו על השוכר]. **אבל כשהשוכר כבר שילם את דמי השכירות**, שוב אין למשכיר תפיסת יד, והרי הוא **מסולק לגמרי מהדבר**, ואינו יכול לאסורו, [ובאופן הזה אמרו בסוגייתנו, שהמודר הנאה מהמשכיר, אינו נאסר במה שהשכיר].

וכתב הר"ן, שממסכת ערכין אין ראיה כלל, שמשכיר יכול להקדיש מה שהשכיר ולהפקיע בכך שעבודו של שוכר, שהאופן שבו אמרו שם, שהמשכיר מקדיש ביתו על השוכר, הוא, כשהשכיר לו בית סתם, ולא בית מסוים, ולפיכך, יכול הוא להקדיש את הבית שמסר לו, ולתת לו תחתיו בית אחר, שבכך אינו מפיקע שעבודו כלל, אבל כשהשכיר לו בית מסוים, [=בית זה], מאחר ששעבוד השכירות על אותו בית, אין המשכיר יכול להקדישו על השוכר. ומה שאמרו, שהקדש מפיקע מידי שעבוד, אין זה אלא הקדש מזבח, ולא הקדש בדק הבית. אלא שאין בכך ליישב את סוגייתנו, שכן סוגייתנו מדברת בקונמות, וקונמות נחשבים כקדושת הגוף להפקיע מידי שעבוד, ואם כן היה ראוי שהמשכיר יוכל לאסור בקונם, מרחץ שהשכיר. ולפיכך עדיין צריכים אנו לאחד מהתירושים הנ"ל, לבאר, מדוע המודר אינו נאסר במרחץ שהשכיר המדיר. וכתב הר"ן, שלדעתו, אפילו קונם פרטי, ואפילו הקדים שכן שוכר, יכול המשכיר לאסור מה שהשכיר על השוכר, ואם כן אין לו אלא התירוץ הראשון.

ד. ואחרים תירצו עוד, שבאמת דבר שאדם משכיר לחבירו, הוא יכול לאסרו עליו, כמבואר במסכת ערכין. ושכירות האמורה בסוגייתנו אינה שכירות של שאר מקומות אלא מקבל בטסקא, שהקרקע של מחזיק לעולם, ומורישו לבניו, אלא שנתן דבר ידוע בכל שנה לבעלים הראשונים, ובאופן הזה יש לשוכר קנין הגוף, ולא שעבוד בלבד, ולכן אין המשכיר יכול לאסור זאת³.

ה. כל זה פלפלו הראשונים ז"ל. וכתב על כך הר"ן, שהוא תמה עליהם, לפי שלדברי הר"ן, בכל שכירות שאין למשכיר תפיסת יד, מותר למודר הנאה להנות ממנו, שכן אף

² ואי קשיא לך, דהא לעיל בפרק אין בין המודר, הוה סלקא דעתך, [שהפקר אינו יוצא מרשות מפקר ובכל זאת אינו נאסר למודר], דאין דעתו על מה שהפקר, ואדחיה ליה. איכא למימר, דלא דמי, דודאי כשאדם אוסר נכסיו סתם, דעתו על כל מה שהוא ברשותו, ולפיכך כיון שאין ההפקר עדיין הפקר, ולא המתנה מתנה, אף הם בכלל האיסור, אבל מה שיצא מרשותו לשעתו בשכירות, כיון דהשתא מיהת לאו ברשותיה קאי, אין דעתו לאסרו. [ר"ן].

³ ובירושמי נמי מפליג כי האי גוונא, בין הקדים לו שכרו ללא הקדים. [ר"ן].
⁴ כדעת רש"י ז"ל, ושלא כדברי ר"ת ז"ל, שהוא סובר, שאפילו הקדש בדק הבית מפיקע מידי שעבוד. < וראיה לדבר, מדאמר בפרק אף על פי ובסוף מכילתין, הא לא דמיא אלא לאומר לחבירו שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים לכשאפנה ממך תקדוש, דקדשה, אלמא דוקא לכשיפנה, אבל קודם לכן לא קדשה. [ר"ן].

⁵ והאי דנקט מושכרין במתניתין, משום דטסקא זו כעין שכירות הוא, שאם אינו פורע המוטל עליו שנה שנה, הדרא ארעא למרא. וכדאמרין בעלמא, ארעא לטסקא משתעבדא, ומלכא אמר דיהיב טסקא ליכול ארעא. ואפילו הכי, כיון דכל אימת דבעי למפרע לא מצי מסלק ליה אידך, קנין הגוף יש לו בקרקע, ומשום הכי לא מצי אסר, אבל בשכירות דעלמא מצי אסר. [ר"ן].

השותף, שאם הקנו זה את זה את החצר לדריסת רגליהם ולכל מי שצריך להם, לא הקנו אותו לכל העולם. אבל הרא"ה ז"ל כתב, שבכל אופן מותר למודר מאחד מהם להיכנס לחצר. וכתב על כך הר"ן שלא נראו לו דברי הרא"ה.

להנות ממרחץ או בית הבד של מדיר המושכרים לאחרים

המודר הנאה מחבירו, ויש למדיר מרחץ או בית הבד מושכרים בעיר לאחרים. אם יש למדיר תפיסת יד בהם, כשהמודר נהנה מהם, הוא נחשב כנהנה גם מהמדיר, ולכן אסור למודר להנות מהם. ואם אין למדיר תפיסת יד בהם, כשהמודר נהנה מהם, אינו נחשב כנהנה מהמדיר, ולכן מותר למודר להנות מהם.

וכתב הרשב"א ז"ל, שחילוק זה, בין יש למדיר תפיסת יד במרחץ, לאין לו בו תפיסת יד, אמור דווקא לענין מרחץ שהשכירו מדיר קודם הנדר, אבל כל מה שהיה ברשות מדיר בשעת הנדר, נאסר למודר, אף על פי שאחרי כן השכירו, ואין לו בו תפיסת יד⁴.

ונחלקו חכמים איזה דבר נחשב תפיסת יד במרחץ, שמחמתו אסור למודר לרחוץ במרחץ שהשכיר המדיר.

לדעת רב נחמן – כשהמשכיר נוטל חלק מסוים מהכנסות המרחץ, כגון מחצה שלישי או רביעי, מאחר ששכר המשכיר לפי רווח המרחץ, המשכיר עדיין נחשב כשותף במרחץ [=יש לו תפיסת יד], ולפיכך אסור למודר להנות מהמרחץ. אבל כשהמשכיר אינו נוטל חלק מהכנסות המרחץ עצמו, אלא שכן ביצים בלבד, שכן היה דרכם, שבעל המרחץ מוכר ביצים לבאי המרחץ, ומשתכר בכך, מאחר שאין המשכיר נוטל שכר ברווח המרחץ עצמו, אינו נחשב כשותף במרחץ [=אין לו תפיסת יד], ומותר למודר הנאתו לרחוץ שם.

ולדעת אביו – גם כשהמשכיר שייך לעצמו שכר ביצים בלבד, מאחר שהוא משתכר מחמת הבאים אם הרבה או קצת שהם קונים ממנו, הוא נחשב כשותף במרחץ [=יש לו תפיסת יד], ולפיכך אסור למודר להנות מהמרחץ. ורק כשהמשכיר אינו נוטל שכר כלל לפי הבאים, אלא דבר קצוב לכל שנה [=דמקבל בטסקא], בין ירצו שם הרבה או מעט, אינו נחשב כשותף במרחץ [=אין לו תפיסת יד], ומותר למודר הנאתו לרחוץ שם.

העולה מסוגייתנו, שכשאחד השכיר מרחץ, ואין לו בו תפיסת יד, אינו יכול לאסרו על אחרים, והמודר ממנו הנאה מותר להיכנס למרחץ. אולם במסכת ערכין מבואר, שמי שהשכיר בית לחבירו, ולאחר מכן עמד המשכיר והקדישו, אף על פי שאין לו תפיסת יד בבית כל ימי השכירות, חל ההקדש, והבית נאסר על השוכר, ומעתה, אם על השוכר, שיש לו גם כן זכות בבית, המשכיר יכול לאסור, לכאורה כל שכן שיכול המשכיר לאסור את הבית על אחרים. ונאמרו מספר תירושים, ליישב את שתי הסוגיות.

א. התוס' תירצו, שבאמת, כל משכיר, אף על פי שאין לו תפיסת יד במה שהשכיר, מאחר שגוף הדבר שלו, יכול הוא לאסור, הן על השוכר, והן על אחרים, [וזהו המבואר במסכת ערכין שהמשכיר אוסר ביתו על השוכר]. אלא כל זה כשאסור אותו דבר בפירוש, אבל כשאסור נכסיו סתם, אין דעתו על מה שהשכיר בלא תפיסת יד, [וזהו

⁴ דאף על גב דתנן בסמוך, לבינת שאני נכנס, מת או מכרו לאחר מותר, דוקא במכירה הוא דשרי, אבל בשכירות לא, דאם איתא דאפילו בשכירות שרי, ליתני השכיר, וכל שכן מכרן. [ר"ן].

יצא מרשות בעלים ראשונים]. והכי איתא בירושלמי.²

על פי שהמשכיר יכול לאסור את הדבר על השוכר, ולהפקיע את שעבודו, כל זה כשאוסר הדבר על השוכר עצמו או על כל העולם, שבכך הוא מפקיע שעבודו של שוכר, אבל כשאוסר הדבר על אחרים, ולא על השוכר, מאחר ששעבוד השוכר קיים, אין הדבר נאסר לאחרים, שהם אינם נהנים מהמדיר, אלא מהשוכר.

האוסר ביתו על חבירו

נתבאר, שאדם יכול לאסור על עצמו את בית חבירו, כל זמן שהבית של חבירו וזאת כשיאמר "קונם ביתך שאני נכנס". וכמו כן דין פשוט הוא, שאדם יכול לאסור על חבירו את ביתו שלו, כל זמן שהוא שלו, וזאת כשיאמר לחבירו, "קונם ביתי שאתה נכנס".

עוד נתבאר, שאדם יכול לאסור על עצמו את בית חבירו, גם אחרי שיצא הבית מרשות חבירו, וזאת כשיאמר, "קונם בית זה שאני נכנס". ונסתפק רבי אבימי, אם כמו כן אדם יכול לאסור על חבירו את ביתו שלו, גם אחר שיצא מרשותו, על ידי שיאמר לחבירו, "קונם בית זה עליך", או אפילו כשיאמר לו בפירוש "קונם בית זה עליך לעולם", שכן אפשר, שדווקא על עצמו אדם אוסר את בית חבירו, אף אחר שיצא מרשות חבירו לרשות אחרים, שהרי אדם יכול לאסור על עצמו גם בית של אחרים, אבל אין אדם יכול לאסור על חבירו אלא את שלו, ואם כן יש להסתפק, האם כשהוא אוסר על חבירו את שלו, יכול הוא לאסור על חבירו רק כל זמן שהדבר ברשותו, אבל לא לאחר שיצא מרשותו, שהרי אין אדם אוסר את של חבירו על חבירו, או מאחר שחל האיסור על חבירו כשהיה הדבר ברשותו, מעתה הוא אוסר על חבירו גם אחר שיצא מרשותו. [=אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו או לא].

והביא רבא רביא, שאדם אוסר דבר שלו על חבירו, גם אחר שיצא הדבר מרשותו, שכן שנינו במסכת בבא קמא, שהמדיר את בנו, ואומר לו, "קונם שאי אתה נהנה לי", אינו נאסר בהנאה מנכסי אביו אלא בזמן שהאב חי, כי זו היתה כוונת האב, ולאחר מות האב, הבן מותר להנות מנכסים שהניח האב. אבל כשאמר האב בפירוש, "קונם שאי אתה נהנה לי בחיי ובמותי", הבן נאסר בהנאה מנכסי האב גם אחר מותו של האב,³ הרי שאדם אוסר על חבירו את שלו, גם אחר שיצא מרשותו.

דף מ"ז

האוסר על עצמו את בית חבירו ואת שדה חבירו

במשנתנו הובאו שני אופנים, שאדם אוסר על עצמו את בית חבירו ואת שדה חבירו. האופן האחד הוא, "קונם לביתך שאני נכנס", "קונם שדך שאני לוקח". והאופן השני הוא, "קונם בית זה שאני נכנס", "קונם שדה זו שאני לוקח". ויש חילוק בין שני האופנים.

אופן א.

האומר, "קונם לביתך שאני נכנס", לא אסר את הבית, אלא כל זמן שהוא בית חבירו, ולפיכך כל זמן שהוא של חבירו, לא יכנס בו, וכמו כן לא יקנה ממנו את הבית, ולא יקבל ממנו במתנה. אבל אם מת חבירו, וירשו בניו את ביתו, או שמכר את ביתו לאחרים, או שנתן אותו במתנה לאחרים, המודר מותר להיכנס בו.

אכן כל זמן שהבית ברשות בעליו הראשונים, אפילו נפל הבית, וחזר והעמידו, המודר אסור בו,⁴ שגם ביתו החדש הוא בכלל מה שאמר, "קונם ביתך שאני נכנס".

והאומר, "קונם שדך שאני לוקח", לא אסר עצמו לקנות את השדה אלא כל זמן שהיא של חבירו, ולפיכך לא יקנה אותה ממנו. אבל אם מת חבירו, וירשו בניו את שדהו, או שמכרה לאחרים, או שנתן אותה במתנה לאחרים, המודר מותר לקנותה מהם.

אופן ב.

האומר "קונם בית זה שאני נכנס", אסר עליו את הבית לעולם, גם אחר שיצא מרשות בעליו, ולפיכך, אפילו מת, וירשו אותו בניו, או מכרו לאחרים, או נתנו במתנה לאחרים, המודר אסור להיכנס לבית.

ודווקא אותו בית שאסרו, אבל אם נפל הבית, אף אם חזר בעליו והעמידו, המודר מותר בו, שאין זה הבית שאסר על עצמו.

והאומר "קונם שדה זו שאני לוקח", אסר עצמו בשדה זו לעולם, גם אחר שתצא מרשות בעליה, ולפיכך, אפילו מת וירשו בניו, או מכרה לאחרים, או נתנה במתנה לאחרים, המודר אסור לקנות את השדה.

וכתב הר"ן, שהאומר "קונם ביתך זה", הרי הוא כאומר "קונם בית זה", בין לקולא, [שאם נפל וחזר והעמידו, מותר בו], ובין לחומרא, [שכל זמן שהוא קיים, אסור אפילו,

² ביתך זה, משום מה אתה תופסו, משום ביתך זה, נפל ובני הא לית הוא. ושמעין מן הדא, האומר לירושני, תנו בית חתונת לבני, או בית ארמלות לבתי, ונפל, הירשנים חייבים לבנותו, בית זה ונפל, אין חייבין לבנותו. [ע"כ מהר"ן].

³ לשון המשנה הוא, "לא יירשנו" וכתב על כך הר"ן, והוי יודע, דכי תנן הכא, אם מת לא יירשנו, לאו למימרא דכיון שנכסים אסורים לו בהנאה, לא יזכה בחן, דהא קתני בסיפא דההיא מתניתין, ויתן לבניו או לאחיו, ואם אין לו לווה ובעלי חובין באין ונפרעין, ואם לא זכה בגוף הנכסים, היאך נותן לבניו או לאחיו, והיאך בעלי חובין באין ונפרעין, אלא ודאי נכסים זידהו נינהו, אלא שאינו רשאי ליהנות מהן. ואידי דתנא רישא יירשנו, לומר, שיותר ליהנות מהן כשאר הירשין, תנא סיפא נמי לא יירשנו, ולא דוקא. [] וכי תימא, היכי קתני נותן לבניו או לאחיו, בשלמא לווה ובעלי חובין באין ונפרעין, שפיר, דבעלי חוב לאו מדעתיה קא מיפרעו, דליהוי פורע חובו באיסורי הנאה, דבכי האי גוונא ודאי אסור, דנהי דאמרין לעיל דמבריה ארי מנכסי חבירו הוא, היינו כשאחר פורע שלא מדעתו, אבל מדעתו ודאי אסור, דהוי מוציאן מרשות לרשות, ונמצא מועל, אלא בעל כרחו ביי"ד מגבין להן, ואף על גב דאיהו ממילא מתהני, לא איכפת לן, אבל נותן לבניו או לאחיו היכי שרי, והא מתהני מטובת הנאה זידהו, ואסור, כדאמרין לעיל גבי תורם משלו על חבירו. ויש לומר דלאו למימרא שיתנם להם ממש, אלא שמראה להם מקום, ואומר להם, נכסי אלו אסר עלי אבא, ואיני יודע מה אעשה בהם, טלו לעצמכם ועשו מהם מה שתצו, וכי האי גוונא לאו מתנה הוא, אלא גוונא דהפקר. וכן כתב הר"ם במו"ל, שצריך להודיעם, אלו נכסי אבי שאסר עלי אבא. ועשאה הרמב"ם ז"ל כההיא דתנן לעיל מיניה, הנוול את אביו ומת וכי לווה ובעלי חובין באין ונפרעין, ואמרין עלה בגמרא, וצריך שיאמר, זה גזל אבא. [ר"ן].

⁴ ומסתברא, דכי אמרין בביתך שאני נכנס, דאי נפל ובני ליה אסור, לאו דוקא נפל ובני ליה במקומו, דהוא הדין אם נהנו במקום אחר, אסור, דכל שהוא ביתך קאמר, והאי דנקט [בירושלמי] נפל ובני, לרבותא נקטיה, דבאומר בית זה, אף על פי שחזר במקומו, וכמתו הראשונה, מותר. [ר"ן].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 37
מסכת נדרים מ"ה – מ"ח

חילופי וגידולי איסורי הנאה

בפרק הנודר מן הירק מבואר, שהאוסר על עצמו פירות באחד מהלשונות הללו, "קונם פירות האלו עלי", "קונם פירות האלו על פי", "קונם פירות האלו לפי", לא רק בפירות עצמם הוא נאסר, אלא גם בחילופיהם ובגידוליהם.

ונסתפק רמי בר חמא, מה הסיבה שהנודר נאסר גם בחילופי הפירות ובגידוליהם. ואלו הם שני צדדי הספק:

א. האם הנודר נאסר בהם, משום שכן היא כוונתו, שכשאוסר על עצמו פירות מסויימים, כוונתו לאסור גם את חילופיהם וגידוליהם. ואם כן הוא הטעם, דווקא כשאוסר פירות מסויימים על עצמו, הוא נאסר גם בחילופיהם וגידוליהם, שכן, אף שהחילופים והגידולים הם דברים שלא באו לעולם, מאחר שאדם אוסר על עצמו דבר שאינו ברשותו, הוא אוסר על עצמו גם דבר שלא בא לעולם. אבל האוסר את חברו בפירות מסויימים שיש לו, אף שכוונתו לאסורו גם בחילופיהם וגידוליהם, אין חברו נאסר בחילופים, משום שהחילופים הם דברים שלא באו לעולם, וכל שאינו ברשות המדיר, אינו יכול לאסור על חברו.

ב. או שהטעם לכך שהנודר נאסר בחילופים והגידולים, לא משום שכן כוונתו, אלא משום שכן תיקנו חכמים בכל איסורי הנאה, שמאחר שאדם אוסר בהם, אסור הוא גם בחילופיהם וגידוליהם. ואם כן הוא הטעם, כן הדין גם כשאדם אוסר פירות מסויימים שלו על חברו, מאחר שחברו נאסר בהם, נאסר הוא גם בחילופיהם וגידוליהם, ככל איסורי הנאה האסורים לאדם שהוא נאסר גם בחילופיהם וגידוליהם.^א

וכתב הר"ן, שלכתחילה ודאי אסור למודר להחליף את הפירות שנאסר בהם, שאם לא כן, כל הנאסר בהנאה, יחליף מה שבידו, ויהא מותר בו. והספק הוא, מה הדין בדיעבד, אם עבר והחליף, האם מדרבנן נאסר בהנאה, גם במה שהחליף. והספק הוא רק כשהנאסר עצמו החליף, שעבר על האיסור, אבל כשאחרים החליפו, ודאי החליפים מותרים, שאין לך דבר תופס דמיו, אלא עבודה זרה ושביעית.

ולהלן יתבאר בעזה"י, היאך רצו לפשוט ספק זה, ולא פשוטו. וכתב הר"ן, שלענין הלכה, מסתברא דלקולא נקיטנן,^ב דכיון דבכי האי גוונא גבי איסורי הנאה דעלמא, ליכא למימר דחלופיהן כגדוליהן דמי, אלא מדרבנן בעלמא, הוה ליה ספיקא דרבנן, ולקולא. ואפילו עבר והחליפן, חליפין מותרין. אבל הרב רבינו משה בר מיימון ז"ל כתב, הרי גדוליהן וחלופיהן ספק, לפיכך חברו אסור בגידולי פירות אלו וחלופיהן. והרמב"ן ז"ל מסתם לה סתומי לקמן בפרק הנודר מן הירק.

האוסר אשתו בהנאה היא לונה ובעלי חוב נפרעים מנכסי הבעל

הנושא אשה, משתעבד לה לזון אותה, [ולכל חיובי כתובתה], ומבואר בברייתא, שאם הדירה הנאה בעודה ארוסה, מאחר שעדיין לא נשתעבד לה, חל נדרו, והיא נאסרת בהנאה מנכסיו גם לאחר נישואין, ומכל מקום, לאחר נישואין נכסיו משתעבדים לה לחובות בעלה כלפיה, ולפיכך, אף שהאשה אסורה ליטול מהנכסים עצמם לזון מהם, יכולה היא ללוות ממון מאחרים לצורך מזונותיה, והם באים ונפרעים מהנכסים של הבעל.^א

ואמר רב אחא בר מניומי להביא ראיה מברייתא זו, שלא אסרו חכמים חילופי איסורי הנאה,

- רבותיו של הר"ן פירשו, שהראיה היא ממה שהאשה מותרת ללוות לצורך המזונות, שכן לכאורה, כשהאשה לווה, היא משעבדת נכסי בעלה להלוואה, והרי היא כמחלפת את הנכסים האסורים לה בנכסי אחרים, ומבואר שמוותר לה לעשות כן.^ב

- והר"ן עצמו פירש שהראיה היא גם ממה שבעלי חובות באים ונפרעים מהבעל, שכן אם היה אסור לה ללוות על הנכסים, משום שהיא מחליפה אותם, לא היו הם מלווים לה מחמת שעבודה, שלא להכשילה באיסור, ואם כן לא היו יכולים להיפרע מהבעל.^ג

ודחה רבא ראיה זו ואמר, שאפשר שלא אסרו חליפי איסורי הנאה אלא כשתחילה נותן את האיסור ומקבל דבר אחר כנגדו. אבל זו אינה נותנת את האיסור לקבל דבר אחר כנגדו, אלא תחילה נוטלת החליפין, ובאותה שעה אינה נותנת את האיסור תמורתם, אלא שהבעל מתחייב לתת את האיסור כנגדם, ואף על פי שאחרי כן הם נפרעים את האיסור מהבעל, אין זה אלא דיעבד, כלומר שלאחר שקבלה כבר החליפין, הבעל נותן האיסור כנגדם, ובאופן הזה לא אסרו.

המקדש בחליפי ערלה וכלאי הכרם

ערלה וכלאי הכרם איסורי הנאה הם, ולפיכך אינם שווים כלום, והמקדש אשה בדברים אלו, אינה מקודשת.

ומבואר בברייתא, שאם מכרם וקידש בדמים שקיבל תמורתם, האשה מקודשת, ומכאן ראיה, שלא נאסרו החליפים הללו של איסורי הנאה.

ומכאן אמרו להביא ראיה לספיקו של רמי בר חמא, שלא אסרו חכמים חליפי איסורי הנאה, שאם כן, גם הדמים איסורי הנאה הם ואין האשה מקודשת.

^א ותמהני, אדבעי רמי במודר, ליבעי לה בנודר עצמו, ובמתניתין גופה, אי טעמא דמתניתין משום כוונת הנודר, אפילו החליפין אחר, חילופיהן אסורין לו, ואי משום דינא דאיסורי הנאה דוקא בשחלופין הוא אבל החליפין אחר מותר בחלופיהן. ויש לומר דפשיטא ליה לרמי, דנודר, אפילו החליפין אחר אסור בחלופיהן, דכיון שפירט ואמר אלו, שוינהו עליו כהקדש, וכמו שנפרש בפרק הנודר מן הירק ... מיהו הא מיבעיא ליה, מי אמרינן דאפילו בשחלופין הוא, צריך אלו, דלא מיתסר בהו אלא משום שבכלל דבריו הוא, או דילמא להחליפין הוא, לא צריך אלו, דלא כגדוליהן דמי, הילכך אפילו במודר אסור, וכי תנן אלו להחליפין אחר איצטרך. מיהו אין הכי נמי דהוה מצי למבעי בנודר עצמו, היכא דלא אמר אלו, והחליפין הוא עצמו, מהו בחלופיהן, דהיינו דיניה דמודר, אלא דלישנא דמתניתין באלו עדיפא ליה כן נראה לי. [ר"ן].

^ב לגבי נודר עצמו, דאמר אלו, אפילו החליפין אחר, נודר אסור בהן, והיינו מתניתין, אבל כשהדירו אחר, וכן נמי בנודר עצמו דלא אמר אלו, מסתברא דלקולא נקיטינן. [ר"ן].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 37
מסכת נדרים מ"ה – מ"ח

בכתיבת השטר לבדה בלא שיזכו בו. והסיבה לכך שהיו רגילים לכתוב חלקם
לנשיא, משום שאין אדם סומך על אחר, שמא יאסור עליו גם הוא, מה שאין
כן נשיא, שאין דרכו לאסור הנאתו על הבריות.²

ואמר רבי יהודה, שאנשי גליל אינם צריכים לכתוב חלקם לנשיא, כי מכמה
דורות היו קנטרנים ורגילים לנדור זה מזה, וכבר עמדו אבותיהם וכתבו
חלקיהם לנשיא.

וכתב הר"ן שכל זה המבואר כאן במשנתנו, הוא כדעת חכמים האומרים ששותפים
שנדרו הנאה זה מזה אסורים שניהם בחצר המשותפת, כמבואר בתחילת הפרק, אבל
לדעת רבי אליעזר בן יעקב, האומר שהם מותרים בחצר משותפת שאין בה דין חלוקה,
כמו כן מותרים הם בדברים של אותה העיר, כבית כנסת, כמבואר לעיל, שבית הכנסת
הרי הוא כחצר שאין בה דין חלוקה. ומאחר שנפסק לעיל כרבי אליעזר בן יעקב, אין
הלכה כמשנה זו. ויש לתמוה על הרמב"ם ז"ל, שפסק כרבי אליעזר בן יעקב, ופסק גם
כן כמשנה זו. וכבר השיגו הרמב"ן ז"ל בהלכותיו, היכי מזכי שטרא לבי תרי.

מתנת בית חורון

כבר נתבאר בסוף פרק רביעי, שכשאחד מודר הנאה מחבירו, ואין לו מה
לאכול, המדיר נתן לאחר לשם מתנה, ומאחר שהגיע הדבר ליד האחר, המודר
רשאי להנות ממנו אף על פי שקיבל זאת מהמדיר.

אמנם, אם הוכיח סופו על תחילתו, שלא היתה כאן מתנה גמורה, אלא
הערמה, לתת לאחר על מנת שיהנה מכך המודר, וכמעשה בית חורון, המודר
אסור להנות מכך.

וכך היה המעשה שאחד בבית חורון היה אביו מודר ממנו הנאה והיה הבן
משיא את בנו ורוצה שיבוא אביו לסעודה ואמר לחבירו חצר וסעודה נתונים
לפניך כדי שיבוא אבא ויאכל עימנו בסעודה.

אמר המקבל אם שלי הם הרי הם מוקדשים לשמים. אמר לו הנותן וכי נתתי
לך את שלי שתקדישם לשמים. אמר המקבל נתת לי את שלך כדי שתהא אתה
ואביך אוכלים ושותים ומתרחצים זה לזה ויהא עון תלוי בראשי.

ואמרו חכמים כל מתנה שאינה כלום, כגון זו, שהיא בהערמה, שאם הקדישה
אינה מקודשת, אינה מתנה.³

וכתב הר"ן שכל זה כשאמר בפירוש, שנותן את המתנה רק כדי שיתן אותה למודר,
אבל כל שלא אמר בפירוש, אף על פי שהענין מוכיח בעצמו, שאינו נתן אלא כדי
שיחזור זה ויתן למודר מתנה היא ומותר למודר להנות ממנה.

לשון ראשון אמר רבא, שהאופן שבו אסרו חכמים מתנת בית חורון, כשאמר
הנותן, "והרי הן לפניך אלא כדי שיבוא אבא ויאכל", שנחשב כעושה תנאי

ודחו ראייה זו ואמרו, שבוודאי מודה רמי בר חמא שחליפי איסורי הנאה
אינם נעשים איסורי הנאה, ולא נסתפק אלא אם לכתחילה אסרו חכמים לו
להנות מהם, אבל אם עבר על האיסור, ונהנה מהם, הרי הוא כנהנה מדבר של
היתר, שיש לו שווי, ולא כנהנה מאיסורי הנאה, שאינם שאין להם שווי.

לשון "חרם" מועיל גם לנדרי איסור

אף שחרמים הם מכלל נדרי הקדש, לשון זה משמש גם לענין נדרי איסור.
והאומר לחבירו, "הריני עליך חרם", תבירו נאסר להנות ממנו, [שכך אמר לו,
הנאתי אסורה לך כחרם של בדק הבית⁴]. והאומר לחבירו, "הרי אתה עלי חרם"
הוא נאסר להנות מחבירו, [שכך אמר לו הנאתך אסורה לי כחרם של בדק הבית].

דף מ"ח

דברים של רבים

האומר לחבירו, "הריני עליך חרם, ואתה עלי חרם", שניהם אסורים זה בזה.
ולהלן יתבאר אם מותרים להנות מדברים של רבים.

א. דברים של עולי בבל.

כל הדברים שהפקירום עולי בבל לכל ישראל, כגון הר הבית, והעזרות, והבור
שבאמצע הדרך, אין לאחד מהם חלק בו, שיהיה חבירו אסור בו מחמתו ולכן
שניהם מותרים בהם.

ב. דברים של אותה העיר.

דברים השייכים לכל בני העיר, כגון הרחבה והמרחץ ובית הכנסת והתיבה
[שנותנים עליה ספר תורה לקרוא בו] והספרים שקוראים בהם, כל אלו נחשבים
כשייכים לכל בני העיר כנכסי שותפים, שכן אין לאנשי עיר אחרת חלק בהם,
שהרי בני העיר הזו יכולים למוכרם על ידי שבעה טובי העיר במעמד אנשי
העיר, ולדעת משנתנו, מאחר שהם שייכים לבני העיר, יש לכל בני העיר חלק
בהם, ולפיכך שני אלו שנאסרו זה בזה, נאסרים בהם, כי כל אחד נאסר מפני
חלקו של חבירו.

ותקנתם להיות מותרים בדברים של אותה העיר, שיתנו כל אחד מהם חלקו
לאחר, שבכך המודר ממנו מותר בו, כמו ששינו לעיל, נותן לאחר לשום מתנה,
והלה מותר בה. ומבואר, שהיו רגילים לתת חלקם לנשיא.

לדעת רבי יהודה, הסיבה לכך שהיו נותנים חלקם לנשיא, כי אם באים לתת
חלקם לאדם אחר, שהוא הדיוט, לא די בכתיבת שטר מתנה על כך, וצריך
למסור לו את השטר, אבל כשבאים לתת חלקם לנשיא די להם בכתיבת
השטר, שהכותב לנשיא, מיד כשכתב לו השטר קנה, אף על פי שלא זכה עבורו,
שכן יפה כח הנשיא.

ולדעת חכמים, אין חילוק בדבר זה בין נשיא להדיוט, ושניהם אינם זוכים

² ובגליל מיירי דסתם חרמים לבדק הבית. [ר"ן].

² וקשה לי, לרבנן דאמרי דאחד זה ואחד זה צריכין לזכות, אם כן, מאי קא משמע לן מתניתין, הא
תנן לה תרי זמני, נותן לאחר משום מתנה, והלה מותר בה. בשלמא לרבי יהודה קא משמע לן
דאינו צריך לזכות, אלא לרבנן מאי קא משמע לן. ונראה בעיני וקא משמע לן, דאף על גב דאין
הלה מסתלק ממה שנתן, שעדיין משתמש בבית הכנסת כבתחילה, שרי, ולא תימא הערמה בעלמא
היא, ואסור. [ר"ן].

³ דנהי דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, אף על גב דאם הקדישה אינה מקודשת ... שאני התם,
דמכל מקום לשעתה מתנה היא, אבל מתנה זו של בית חורון, אפילו לשעתה אינה, שלא נתכוון
להקנותה לו כלל, אלא שתקרא על שמו, כדי שיהא אביו מותר בה. [ר"ן].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 37
מסכת נדרים מ"ה – מ"ח

ועוד, אפילו אם אין למקנה רשות לעכב הבגד לעצמו, ועליו להשיבו, ואם כן מצינו בקנין סודר, שחל הקנין אף על פי שהוא כקונה על מנת להקנות, יש חילוק בין קנין סודר, לבין זה הבא להוריש נכסיו לבנו הגנב כדי שיחזור הוא ויוריש לבנו שלו. שבקנין סודר המקנה זוכה בבגד, ובאותה שעה מקנה הדבר שכנגדו, ואפשר שבאופן שחל הקנין מיד, הוא מועיל, אבל זה שהוריש לבנו הגנב על מנת שיוריש לבנו, לא היתה דעתו שיזכה בו בנו הגנב מיד, אלא לאחר זמן, כשיהיה לו בן כשר, ובאותה שעה כבר אינו יכול להקנות לבנו.¹

וכתב הרשב"א, שכן יש להקשות, כשהקנה בקנין משיכה וחזקה, שאינם מתקיימים, אבל אם הקנה בשטר, מאחר שהשטר קיים ועומד, הוא מועיל, שכשיהיה לבן הגנב בן כשר, יקנה הבן הגנב בשטר, על מנת להקנות לבנו הכשר.

ודעת הר"ן, שגם בשטר לא קנה הבן הגנב לאחר זמן, שהרי איש זה היה מצווה מחמת מיתה, ואם לא קנה הבן הגנב מיד, לא קנה גם לאחר זמן, שאין שטר לאחר מיתה.

וכתב הר"ן, שלענין הלכה בסודר קיימא לן כרב נחמן, דסודרא קני על מנת להקנות הוא, ולא מצי מקנה לעכו"ב.²

מיהו נהי דלענין סודרא קיימא לן כרב נחמן, לענין קני על מנת להקנות משמע דלא קיימא לן כותיה, דבהא רב אשי פליג עליה לגמרי, משום טעמא דסודרא קני על מנת להקנות מן השתא הוא, אבל הכא הדר סודרא למרה. אבל הרמב"ם ז"ל פסק בשתייהן כרב נחמן.³ והרמב"ן ז"ל בהלכותיו, מסתם לה סתומי.

קני על מנת להקנות במתנת בית חורון

נתבאר, שזה שהיה אביו מודר ממנו הנאה, והיה הבן משיא את בנו, ורוצה שאביו יבוא לסעודתו, ונתן את הסעודה לאחר, כדי שיוכל אביו להנות ממנו, לא קנה המקבל את הסעודה.

ואמר רבא, הלא מתנה זו היא קני על מנת להקנות, שהבן נתן הסעודה לאחר, כדי להקנותה לאביו, ומבואר שלא קנה המקבל, ואם כן, לכאורה מכאן ראייה, שקני על מנת להקנות לא קנה.

ופעם אחת כשרבא הקשה קושיה זו לרב נחמן, השיב לו רב נחמן, שהסיבה לכך שלא חלה המתנה הזו, לא משום שהיא קני על מנת להקנות, אלא משום שסעודתו מוכחת עליו. < ופירשו רבותיו של הר"ן, שהכוונה לכך, שהסעודה מוכיחה

¹ ורב נחמן דאמר קני על מנת להקנות קנה, נהי דמודה במקנה לאחר שלשים יום דלא קנה ... הוה סלקא דעתך, דרב נחמן דהכא, כיון דלא אמר בהדיא דלא ליקני עד דהוי צורבא מרבנן, ואמר סתמא, כמאן דאמר מעכשיו ולכי הוי דמי. ורב אשי דחי ליה, דכיון שלא רצה להקנות אלא כי היכי דלקנייה לבר בריה, מסתמא לא נתכוין שיקנה עד אותה שעה, וההיא שעתא כלתה לה קנייתו.

² דאף על גב דרב אשי אמר ליה, מאן לימא לן דסודרא אי תפיס ליה לא מתפיס, דחויא בעלמא הוא דקאמר ליה, ולא סבר לה, דאיהו גופיה אמר בפרק קמא דקידושין, גבי האומר לאשה הרי את מקודשת לי במנה זה על מנת שתחזירי לי דבכולהו קני לבר מאשה גזרה שמא יאמרו אשה נקנית בחליפין ואי סלקא דעתך דאי תפיס מתפיס מאי גזרה דאי הכי נקנית היא בחליפין ואין לך [קנין] גדול מזה אלא ודאי רב אשי גופיה סבירי ליה דסודרא אי תפיס ליה מקנה לא מתפיס והכא דחויא בעלמא הוא דדחי ליה לרב נחמן. [ר"ן].

³ משמע דסבירא ליה ז"ל, דכיון דפרקא קמיימא דרב אשי דרך דחויא היא, כדכתיבנא, כל מאי דקאמר ליה נמי לדחויי מכיון, ולאוי לפולגי עליה. [ר"ן].

גמור, שנותן לו רק לצורך כך, אבל אמר, "והרי הן לפניך שיבוא אבא ויאכל", אין זה תנאי גמור, אלא הרי הוא כאומר, ואם תרצה, תן לאבי, ובאופן זהו יש כאן מתנה גמורה, ומותר למודר להנות ממנה.

ולשון שני אמר רבא, שאסרו חכמים מתנת בית חורון, גם כשאמר הנותן "והרי הן לפניך שיבוא אבא ויאכל", ואף שבשאר מקומות לשון זו אינה נחשבת כתנאי גמור, לומר אין המתנה אלא על דעת כן, במקום שהדבר מוכיח [=סעודתו מוכחת עליו], כמתנת בית חורון, שהדבר ידוע שאין אדם מכין סעודה לנישואי בנו ונותנה לאחר מתנה גמורה, גם אמירה זו נחשבת כתנאי גמור, שאינו נותן לו אלא לצורך אכילת אביו, ואין כאן מתנה.

וכתב הרשב"א ז"ל, שכן הדין, דוקא כשאמר כן בשעת מתנה, אבל אם אמר זאת לאחר מכן, לא, כיון שבשעת המתנה לא אמר כלום. אבל הרב רבינו משה בר מיימון ז"ל כתב, שאפילו כשאמר זאת לאחר שעה, אסור, ואינה מתנה.

קני על מנת להקנות

מעשה באחד שהיו לו שני בנים, אחד מהבנים היה טוב וכשר, ואחד מהם, נודע בו שהיה גונב אגודות פשתן. ולפיכך אסר האב את נכסיו על הבן הגנב⁴, והיה רוצה להוריש כל נכסיו לבנו הטוב. אמרו לו, ואם לבנד הגנב יהיה בן טוב וכשר, מה יהא עליו, וכי לא ראוי שיגיעו מחצית מנכסיו אליו. אמר להם, טוב אמרתם, ואם כן כך אני מצווה, בני הכשר יקנה מחצית נכסי בוודאי, ולענין המחצית השניה, אם יהיה בנו של הגנב בן כשר, יירש בני הגנב מחצית נכסיו, להורישם לבנו הכשר, ואם לאו, גם מחצית זו של נכסיו, תהא לבני הכשר.

נמצא, שאפילו אם היה לבן הגנב בן כשר, לא ציוה האב את נכסיו לבנו הגנב, אלא כדי שיחזור ויורישם לבנו, והרי זה כאומר לו קנה רק על מנת שתחזור ותקנה לאחר. ונחלקו חכמים, אם באופן הזה חל הקנין להקנות.⁵

לדעת פומבדיתאי – קני על מנת להקנות לא קנה, ואם כן, הבן הגנב לא קנה את חלקו כדי להקנותו לבנו, וכל הנכסים של הבן הכשר של האב, שהרי כל שלא קנה הבן הגנב קנה הבן הכשר.

ולדעת רב נחמן – קני על מנת להקנות קנה, וזכה הבן הגנב בחלקו אף על פי שלא זכה בו אלא להקנותו לבנו.

והביא רב נחמן ראייה לדבריו, מכל קנין סודר [=בגד. הוא קנין חליפין], שהבא לקנות דבר מחבירו בקנין סודר, מקנה לו את הבגד, כדי לקנות הדבר כנגד הבגד, ואינו נותן לו את הבגד אלא לצורך הקנין, ולא לדבר אחר, ואף על פי כן נחשב חבירו כזוכה בבגד, להקנות הדבר כנגדו.

ורב אשי דחה ראייה זו כי אמר מנין לנו שהמקנה אינו רשאי לעכב הבגד לעצמו להשתמש בו מה שירצה.

⁴ ובכך עדיין לא הפסיד חלקו בירושה, אלא במות האב היה יורש חלקו, אבל היה אסור להנות בו בעצמו, אלא מורישו לבניו, או בעלי חובות גובים ממנו. [ע"י ר"ן].

⁵ ואין זה כמתנה על מנת להחזיר, שלדברי הכל מתנה היא, שהנותן מתנה על מנת להחזיר בשעה שהיא אצל מקבל שלו היא לגמרי להשתמש בה ולהנות בה אבל זה לא הקנה את הנכסים לבנו אלא כדי שיקנה אותם לבנו. [ע"י ר"ן].

מפתח עניינים – פרק חמישי השותפין

1 דפים מ"ה-מ"ו.....

1 דריסת הרגל של השותפים בחצר כשהם מודרים הנאה זה מזה.....

3 דף מ"ו.....

3 העמדת דברים קבועים של שותפים בחצר כשהם מודרים הנאה זה מזה.....

3 דריסת הרגל של שותף בחצר כשהוא לבדו מודר הנאה מחבירו.....

3 דריסת הרגל של א' מהשוק בחצר שותפים שמודר הנאה מאחד מהם.....

4 להנות ממרחץ או בית הבד של מדיר המושכרים לאחרים.....

5 דף מ"ז.....

5 האוסר על עצמו את בית חבירו ואת שדה חבירו.....

5 האוסר ביתו על חבירו.....

6 חילופי וגידולי איסורי הנאה.....

6 האוסר אשתו בהנאה היא לונה ובעלי חוב נפרעים מנכסי הבעל.....

6 המקדש בחליפי ערלה וכלאי הכרם.....

7 לשון "חרם" מועיל גם לנדרי איסור.....

7 דף מ"ח.....

7 דברים של רבים.....

7 מתנת בית חורון.....

8 קני על מנת להקנות.....

8 קני על מנת להקנות במתנת בית חורון.....

שאינו עושה אלא להערמה, ולכן לא קנה" < והר"ן פירש, שהסעודה מוכיחה שאין כאן מתנה כלל, שכן עיקר כוונת הבן שיהנה אביו מסעודתו שלו, ולא מסעודה של אחר המקבל ממנו, ואם כן באמת לא היתה כוונתו כלל להקנות לאחר, [מה שאין כן במצווה לבנו גנב על מנת שיזכה לבן בנו שדעתו שיזכה תחילה בנו הגנב כסדר נחלות ולא שתקפוץ נחלה מסב לנכד].

ופעם אחרת שרבא את הקשה הנ"ל לרב נחמן, השיב לו רב נחמן, שדין מתנת בית חורון אמור כדעת רבי אליעזר, האומר, אפילו ויתור אסור במודר הנאה, וביאר הר"ן, שאין כאן ענין לויתור, ולדמיון בעלמא נקטו, לומר, שכשם שלענין ויתור, רבי אליעזר מחמיר בנדרים יותר מדיני ממונות, שבדיני ממונות דריסת הרגל מותרת, ואין בה משום גזל, ולענין נדרים החמירו, והמודר אסור בדריסת הרגל, כך לענין קנין, אף שבדיני ממונות קני על מנת להקנות מועיל, לענין נדרים חמורים, החשיבו זאת כאילו לא זכה המקבל, ונמצא המודר נהנה מהנותן.

ואין לומר, שהכלל האמור במשנתנו, "כל מתנה שאינה כו' אינה מתנה", בא ללמד, שגם לענין דיני ממונות קני על מנת להקנות לא קנה. כי אפשר שבא הכלל ללמד דבר אחר, והוא, שאין כאן מתנה אף שלא אמר בפירוש, "והרי הן לפניך אלא כדי שיבוא אבא", וכלשון שני של רבא לעיל.

סליק פרק השותפין

^א וקשה לי, נהי דמוכחת עליו, הא בהדיא אמר, דלא יהיב מידי לבריה אלא לאקנויי לבר בריה, ואפילו הכי אקשינן, דאם איתא דקני במתנת בית חורון הוה למשרי אף על גב דאמר ליה והינן לפניך דמכל מקום כיון דקני הא אפסקיה אחר, וכיון שכן, מאי שני ליה סעודתו מוכחת עליו, וכי מוכחת יותר ממאי דאמר בהדיא והינן לפניך. [ר"ן].